

Dómsmálaráðuneytið
Skúlagötu 4
101 Reykjavík

Efni: Umsögn um drög að frumvarpi til laga um breytingu á lögum um útlendinga, nr. 80/2016, mál nr. S-189/2026.

Brottfall heimildar til að veita dvalarleyfi vegna vistráðningar (68. gr.)

Undirrituð eru foreldrar sem eru eða hafa verið vistfjölskyldur au pair á Íslandi. Umsögnin er send í eigin nafni undirritaðra og tekur til þess hluta frumvarpsdraganna sem fellir brott heimild til að veita ríkisborgurum ríkja utan EES dvalarleyfi vegna vistráðningar, sbr. 68. gr. laga um útlendinga.

1. Afstaða

Það eru til dæmi um að illa hafi verið farið með au pair hér á landi og þau mál á að taka alvarlega. Svárið við því er eftirlit, skýr réttindi, alvöru kvörtunarleið og raunverulegur möguleiki á að skipta um fjölskyldu. Svárið er ekki að leggja kerfið niður.

Okkar reynsla af au pair er mjög góð. Au pair hefur aldrei verið bara einhver til að passa börnin. Hún verður hluti af fjölskyldunni, börnin tengjast henni og kynnast öðru tungumáli og menningu, við fáum sveigjanleika og hjálp sem gerir báðum foreldrum kleift að vera í fullri vinnu og hún fær reynslu, tengsl og annað heimili um tíma. Þetta er ekki reynsla allra. En heilt kerfi verður ekki metið eingöngu út frá því sem hefur brugðist.

Frumvarpið hvílir á þremur fullyrðingum: Að eftirlit sé ekki til og óraunhæft að koma því á, að vandinn verði ekki leystur með reglum og að Noregur sýni norrænu leiðina. Engin þeirra stenst.

2. Rökstuðningur frumvarpsins stenst ekki

2.1 Eftirlitið er lögbundið. Enginn hefur framfylgt því.

Frumvarpið segir að eftirliti með vistráðningum sé „ekki fyrir að fara í dag“ og að ekki hafi „verið talið raunhæft að koma á fót eða fjármagna slíkt eftirlit“. Með lögum nr. 56/2023 bætti Alþingi því við 68. gr. að Útlendingastofnun sé skylt að fela sérstökum eftirlitsaðila eftirlit með vistráðningum, þar með talið óboðað eftirlit á heimili vistfjölskyldu og viðtöl við hinn vistráðna. Ekki heimild. Skylda. Hún hefur staðið í lögum í rúm þrjú ár án þess að henni hafi verið fylgt eftir.

Stjórnvald getur ekki látið lög óframkvæmd í þrjú ár og lagt síðan til að fella leyfisflokk niður af því að eftirlitið sé ekki til. Það er ekki rökstuðningur fyrir banni. Það er lýsing á vanrækslu.

2.2 Umfangi vandans er hvergi lýst

Ráðherra rökstuddi tillöguna með því að „of margar sögur“ væru um vonda meðferð. Sögur eru ekki áhrifamat. Í drögunum er engin tala um tilkynningar, rannsóknir eða staðfest brot. Eina talan sem þar er að finna er fjöldi leyfa: 766 á árunum 2017 til 2024, innan við hundrað á ári. Eina lýsing

stjórnvalda á umfangi misnotkunar er að beðið hafi verið um könnun lögreglu „í nokkur skipti“. Stjórnvald sem leggur niður heilan leyfisflokk verður að geta sagt hversu mörg mál komu upp og hversu mörg voru staðfest. Ef tölurnar eru til á að birta þær. Ef þær eru ekki til er ekki hægt að fullyrða að vandinn réttlæti bann.

Fjöldinn vinnur líka gegn frumvarpinu. Noregur gaf út að meðaltali 763 leyfi á ári 2016 til 2022 og rak bæði au pair-miðstöð og útilokunarkerfi fyrir fjölskyldur sem brutu reglur. Ísland gaf út 766 leyfi á átta árum. Það sem Noregur hafði eftirlit með í þúsundatali telur íslenska ráðuneytið óraunhæft í tugatali. Kostnaðinn má fjármagna með gjaldi á vistfjölskyldur. Undirrituð eru reiðubúin að greiða það.

2.3 Atriðin þrjú má öll leysa með reglum

Frumvarpið telur þrennt gera vistráðna viðkvæma og segir að því verði „ekki breytt með þrengri skilyrðum eða auknu eftirliti“. Það er rangt. Hvert atriði á sér lausn í reglum sem þegar gilda annars staðar á Norðurlöndum, eða í frumvarpinu sjálfu.

Dvalarrétturinn er bundinn einni fjölskyldu. Svíþjóð og Finnland leyfa au pair að skipta um vistfjölskyldu meðan leyfið gildir og Danmörk gefur mánuð til að finna nýja. Frumvarpið sjálft leggur til tólf mánaða leyfi fyrir þolendur vinnumarkaðsbrotu til að leita sér að öðru starfi. Það sem ráðuneytið telur virka fyrir launafólk á líka að virka fyrir vistráðna.

Dvölin fer fram á einkaheimili. Það gerir hún líka í Danmörku, Svíþjóð og Finnlandi. Eftirlit þarf ekki að byggjast á heimsóknum einum. Til eru aðrar leiðir: Einkaviðtal utan heimilis við komu og á dvalartíma, óháður tengiliður, greiðslur inn á rekjanlegan bankareikning, tungumálanám utan heimilis, skimun fjölskyldna fyrir fram og útilokun þeirra sem brjóta reglur, í Danmörku í tvö, fimm eða tíu ár. Heimildin til heimsókna er auk þess þegar í lögum.

Leyfið veitir ekki atvinnuréttindi. Það á við á öllum Norðurlöndum og breytir engu um að hámarksvinnuframlag, lágmarksvasapeningar og aðbúnaður eru þegar bundin í lög og reglugerð hér.

Vandinn er ekki skortur á reglum. Vandinn er að enginn fylgir þeim eftir.

3. Norðurlöndin eru bara fyrirmynd þegar á að banna

Það er villandi að tala eins og norska leiðin sé sú norræna. Noregur er eina norræna ríkið sem hefur lagt vistráðningu niður og engin úttekt hefur verið gerð á afleiðingunum. Þau sem hafa skoðað þá leið vilja ekki fara hana. Danska stéttarfélagið FOA sagði í ágúst 2025: „Den vej skal vi ikke gå i Danmark. Tværtimod skal vi se på den ordning, der er, og forbedre den ved at have øje for beskyttelse og løn.“ Helle Stenum, fremsti fræðimaður Dana á þessu sviði, sagði það sama.

Danmörk, Svíþjóð og Finnland völdu reglur. Þar er au pair enn til, með skýrari réttindum og meiri vernd. Úttekt fyrir danska ráðuneytið árið 2020 sýndi almenna ánægju meirihluta vistfjölskyldna og au pair, í hópi þar sem 85 prósent koma frá Filippseyjum. Það er sami hópur og hér. Frumvarpið rökstyður hvernig hvers vegna leið þriggja af fjórum norrænum ríkjum er ófær hér en leið þess fjórða sjálfsögð. Af hverju var ekki valið að styrkja stöðu au pair, auðvelda vistaskipti, auka eftirlit og taka hart á fjölskyldum sem brjóta reglurnar?

Það er líka merkilegt hvað stjórnvöld eru fljót að líta til Norðurlandanna þegar á að banna eitthvað og hæg þegar á að tryggja fjölskyldum eitthvað. Í Noregi lögfesti ríkið rétt barna til leikskólapláss frá eins árs aldri, fjármagnaði uppbygginguna með sveitarfélögunum og greiðir foreldrum beint ef

barnið er ekki í leikskóla. Árið 2026 liggur þar fyrir tillaga um samfelldan rétt frá eins árs aldri til að draga úr ólaunuðu orlofi. Í Danmörku er barnagæsla tryggð frá 26 vikna aldri og foreldrar fá greitt ef sveitarfélagið stendur ekki við það. Í Svíþjóð greiðir ríkið foreldrum þegar þeir eru heima með veik börn, ekki vinnuveitandinn. Hér er ekkert af þessu, og það er einmitt bilið milli fæðingarorlofs og leikskóla á Íslandi sem margar fjölskyldur brúa með au pair. Norrænn samanburður sem er bara notaður til að taka úrræði af fjölskyldum en aldrei til að tryggja þeim réttindi er ekki stefna. Hann er afsökun.

4. Konurnar sem frumvarpið segist vernda

Köllum hlutina réttum nöfnum. 78 prósent leyfanna á árunum 2017 til 2024 fóru til ríkisborgara Filippseyja og ráðherra nefndi Filippseyjar sjálf þegar tillagan var kynnt. Ákvæðið er orðað almennt en allir vita hvaða hóp það snertir. Ungar konur frá einu landi missa löglega leið til að koma hingað með samning, skilgreind réttindi og eftirlitsheimild á bak við sig. Frumvarpið kallar það vernd. Fyrir þessar konur er það lokun. Þær sem þegar eru hér fá ekkert, því eftirlitið sem þær eiga rétt á er áfram ekki til.

Jafnréttismat draganna nefnir þessar konur en hættir þar. Leiðarvísir Stjórnarráðsins um mat á jafnréttisáhrifum spyr: „Hverjir verða fyrir áhrifum?“ og „hvaða kyngreindu gögn eru til?“ Matið svarar hvorugu í raun. Það spyr ekki hvað konurnar missa: Samning, hámarksvinnutíma, vasapeninga, rétt til eftirlits, tungumál, tekjur sem halda uppi fjölskyldum heima og leið sem þær völdu sjálfar. Ráðherra kallar þær „stelpur“ með „ekkert bakland“. Í Danmörku, þegar rætt er um sambærilegan hóp, eru 41 prósent au pair 27 ára eða eldri og 40 prósent með háskólamenntun. Doktorsrannsókn við Háskólann í Bergen á filippseyskum au pair sýndi að þær eru oft jafn vel menntaðar og vistfjölskyldurnar og koma til að kynnast norrænu velferðarkerfi og jafnrétti. Jafnréttismat sem lítur á fullorðnar konur sem viðfang verndar en ekki sem fólk sem tekur eigin ákvarðanir er ekki jafnréttismat. Það er forræðishyggja.

Matið spyr heldur ekki hvert þær fara í staðinn. Alþjóðavinnuáráðastofnunin og UN Women könnuðu árið 2017 áhrif banna og takmarkana á för kvenna til heimilisstarfa. Niðurstaðan: Bönn stöðva ekki förina. Þau færa hana í óskráðar leiðir, auka hættu á nauðungarvinnu og mansali og festa forræðishyggju gagnvart konum í sessi. CEDAW-nefnd Sameinuðu þjóðanna, en Ísland hefur verið aðili að samningnum frá 1985, segir í almennum tilmælum nr. 26 um konur sem flytja til vinnu, 26. mgr., að móttökuríki eigi að afnema „outright bans and discriminatory restrictions on women's immigration“ (a-liður). Það sem nefndin mælir með í staðinn er sveigjanleiki til að skipta um vinnuveitanda án brottvísunar (c-liður), sjálfstæður dvalarréttur þegar leyfi er bundið einum aðila (f-liður) og eftirlit með vinnuveitendum (h-liður). Frumvarpið gerir það sem nefndin undirstrikar að ríki eigi að hætta að gera og sleppir því sem hún segir að þau ættu að gera til að vernda konur.

Frumvarpið leyfir áfram au pair frá EES og svarar því til að þær hafi sjálfstæðan dvalarrétt. Það er rétt og leysir eitt af atriðunum þremur. Hin tvö, einkaheimilið og vinnutíminn, eru nákvæmlega eins, og fyrir þann hóp skrá stjórnvöld engan samning og hafa ekkert eftirlit. Pólsk kona má koma. Filippseysk ekki. Sama vinna, sama heimili, annað vegabréf. Jafnréttismatið sér ekki þann mun af því að það spyr aðeins um kyn.

Þær sem þetta snertir voru ekki spurðar. Í upptalningu draganna á samráðsaðilum eru opinberar stofnanir, ráðuneyti, Vinnueftirlitið og Alþýðusamband Íslands. Au pair sjálfar, samtök Filippseyinga á Íslandi og vistfjölskyldur eru þar hvergi.

Ríkið sem konurnar koma frá hefur þegar prófað bann. Filippseyks stjórnvöld bönnuðu föur au pair til Evrópu árið 1998 vegna misnotkunar. Konurnar fóru samt. Í Danmörku fjölgaði filippseyskum au pair úr 569 í um 2.276 meðan bannið gildi, þær greiddu mútur til að komast úr landi og voru óskráðar og án verndar. Árið 2010 afléttu Filippseyjar banninu gagnvart Noregi, Danmörku og Sviss gegn tryggingum um vernd og árið 2012 gagnvart allri Evrópu, með því markmiði að greiða föur kvennanna og tryggja þeim öryggisnet. Tólf ár sýndu að bann fjarlægði verndina en ekki þörfina.

Jafnrétti íslenskra kvenna má aldrei byggjast á því að aðrar konur séu í ósanngjarnri stöðu. Það er grundvallar atriði. En ef markmiðið er að vernda þessar konur hlýtur fyrsta spurningin að vera hvernig við verndum þær betur. Ekki hvernig við lokum á þær.

5. Það sem frumvarpið metur ekki

Þörf fjölskyldna fyrir aðstoð hverfur ekki við lagabreytingu. Það sem hverfur er samningurinn, hámarksvinnutíminn, vasapeningarnir, eftirlitsheimildin og yfirsýn stjórnvalda. Frumvarpið gerir ráð fyrir að þörfinni verði mætt með fólki frá EES, formlegri ráðningu eða kaupum á þjónustu. Engin gögn fylgja. Ekkert um framboð, verð eða hvaða fjölskyldur hafa efni á því. Hættan á að aðstoð færist í óskráð fyrirkomulag er ekki metin, þótt samtök þjónustufyrirtækja í Noregi hafi varað við einmitt því. Og „menningarskipti á öðrum grundvelli“ samkvæmt VII. kafla eru hvergi skýrð: Hvaða skilyrði gilda, hvort barnagæsla sé heimil og hvaða réttindi fylgja. Að færa sömu dvöl í óskýrari leyfisflokk er ekki vernd. Það er andstæða hennar.

Áhrifin á fjölskyldur eru hvergi metin. Fyrir margar fjölskyldur hefur aðstoð vistráðinna verið leiðin til að brúa bilið milli fæðingarorlofs og leikskóla án þess að annað foreldrið minnki við sig vinnu. Stjórnvöld sögðu sjálf árið 2024, undir yfirskriftinni „Brúum umönnunarbilið“, að konur lengi frekar fæðingarorlof, dragi úr vinnu og séu líklegri til að vera í hlutastarfi til að brúa bilið, með áhrifum á tekjur og jafnrétti á vinnumarkaði. Hvað með foreldra í vaktavinnu, þau sem passa ekki inn í vinnudag frá átta til fjögur, einstæða foreldra? Hvar er áætlunin um að tryggja að báðir foreldrar geti verið áfram í fullri vinnu eftir að barn fæðist? Ríkisstjórnin segist í stjórnsáttmála ætla að vinna gegn kerfisbundnu vanmati á störfum kvenna og styrkja afkomuöryggi fjölskyldna. Á meðan bilið milli fæðingarorlofs og leikskóla er óleyst, á meðan foreldrar tapa tekjum og á meðan það eru enn aðallega konur sem minnka við sig vinnu til að brúa það, er umönnunarbilið stóra jafnréttismál barnafjölskyldna. Ekki þetta.

Jafnréttismat draganna segir að konur séu 78,5 prósent leyfishafa og að mestu kynjaáhrifin stafi af brottfalli 68. gr. Þar með er það upptalið. Matið nær hvorki til þess hvað þessar konur missa (sjá 4. kafla) né til fjölskyldnanna sem missa úrræðið. Hver tekur við umönnuninni? Breytist atvinnuþátttaka mæðra? Engin svör. Það er hálf jafnréttismat. Samþykkt ríkisstjórnar um undirbúning og frágang stjórnarfrumvarpa frá 24. febrúar 2023 krefst þess að mat á áhrifum taki til „áhrifa á jafnrétti“ (10. gr.) og að greinargerð geri grein fyrir „þeim valkostum sem fyrir hendi voru“ (7. gr.). Valkostir þriggja norrænna ríkja eru hvergi bornir saman. Undirrituð fara fram á að frumvarpið verði ekki lagt fram á Alþingi fyrr en úr hvoru tveggja hefur verið bætt og nýtt mat birt til umsagnar.

6. Spurningar sem ráðuneytið þarf að svara

Frumvarpið kallar á fleiri spurningar en svör. Undirrituð fara fram á skrifleg svör við eftirfarandi áður en frumvarpið er lagt fram á Alþingi:

1. Hversu mörg mál vegna vistráðningar hafa verið tilkynnt, rannsökuð og staðfest á árunum 2017 til 2025?
2. Hvers vegna hefur eftirlitsskyldu 68. gr. ekki verið komið í framkvæmd, hvað var eftirlitið metið kosta og hvers vegna var gjaldtaka á vistfjölskyldur ekki talin fær leið?
3. Hvaða valkostir voru bornir saman og hvers vegna er danska, sænska eða finnska leiðin ekki talin fær hér?
4. Hvaða gögn liggja fyrir um áhrif norska afnámsins eftir 15. mars 2024?
5. Hvers vegna nær jafnréttismatið ekki til áhrifa á vistfjölskyldur og atvinnuþátttöku mæðra?
6. Hvað var metið um það sem konurnar sem missa leiðina tapa og hvert þær fara í staðinn, og hvernig samrýmist brottfallið 26. mgr. almennra tilmæla CEDAW-nefndarinnar nr. 26?
7. Á hvaða gögnum byggir forsendan um að skarðið verði fyllt með fólki frá EES og kaupum á þjónustu?
8. Hvers vegna var ekki leitað til au pair sjálfra, samtaka Filippseyinga á Íslandi eða vistfjölskyldna við undirbúning frumvarpsins?
9. Hvað felst í „menningarskiptum á öðrum grundvelli“ og hvaða réttindi fylgja því leyfi?

7. Lokaorð

Það á að taka misnotkun alvarlega. Á sama tíma má spyrja hvort afnám heils kerfis sé rétta svarið. Undirrituð gera hvort tveggja og svarið er nei. Frumvarpið verndar engan sem er hér í dag, lokar á þær sem hefðu komið með réttindi, skilur fjölskyldur eftir með ekkert í staðin og er rökstutt með vanrækslu sem stjórnvöld bera sjálf ábyrgð á. Svarið við misnotkun er það sem Alþingi ákvað sjálft árið 2023 og Danmörk, Svíþjóð og Finnland hafa gert: Eftirlit, réttindi og raunverulegur möguleiki á að skipta um fjölskyldu.

Undirrituð fara fram á að fallið verði frá fyrirhuguðu afnámi heimildar til að veita dvalarleyfi vegna vistráðningar skv. 68. gr. laga um útlendinga og eru reiðubúin til samtals við ráðuneytið og allsherjar- og menntamálanefnd Alþingis um útfærslu.

Umsögnin er send fyrir hönd 87 foreldra sem eru eða hafa verið vistfjölskyldur. Nöfn þeirra og kennitölur eru í viðauka.

Virðingarfyllst,

Edda Björk Ragnarsdóttir
fyrir hönd undirritaðra

Viðauki. Undirskriftalisti

Eftirtaldir 87 foreldrar, sem eru eða hafa verið vistfjölskyldur au pair á Íslandi, standa að umsögninni.

Nr.	Nafn	Kennitala
1	Aðalsteinn Maack	040473-5219
2	Alexandra Helga Ívarsdóttir	090889-3709
3	Alexandra Þorsteinsdóttir	090893-3359
4	Andri Gunnarsson	170780-5589
5	Anita Brá Ingvadóttir	180189-2709
6	Anton Heiðar Þórðarson	120178-4669
7	Ardis Ethel Hrafnisdóttir	101286-3209
8	Arnar Björgvinsson	260387-2359
9	Arnar Gísli Hinriksson	260489-2409
10	Arndís Rós Stefánsdóttir	250691-2389
11	Aron Hinriksson	300981-4539
12	Atli Þór Jóhannsson	120788-3539
13	Ágúst Örn Þórðarson	281092-2359
14	Bergrún Helgadóttir	240689-2439
15	Bryndís Þóra Þórðardóttir	260288-2029
16	Brynja Dagmar Jakobsdóttir	150695-3259
17	Brynjar Guðlaugsson	170691-2029
18	Daði Freyr Davíðsson	191091-2059
19	Diljá Pálsdóttir	210993-2909
20	Edda Björk Ragnarsdóttir	191188-3149
21	Elisabet Gudrun Bjornsdottir	021283-2669
22	Elías Örn Einarsson	300382-3129
23	Elín Helga Jónsdóttir	100390-2649
24	Elín Pálmadóttir	270288-2519
25	Ellert Arnardon	280887-2509
26	Elvar Þór Karlsson	171090-3779
27	Erna Sigurðardóttir	290687-2259
28	Eva Dögg Lárusdóttir	310587-2229
29	Eva Sif Helgadóttir	211188-2949
30	Eydís Ýr Jónsdóttir	020394-2189
31	Fannar Eðvaldsson	051082-3899

Nr.	Nafn	Kennitala
32	Fatima Mandia Labitigan	161090-5069
33	Finnur Jónasson	170791-2079
34	Friðrik Þór Pétursson	210491-2289
35	Greta Salóme Stefánsdóttir	111186-2869
36	Guðrún Kristín Huldudóttir	170795-3509
37	Guðrún María Jóhannsdóttir	061289-2169
38	Gunnhildur Stella Pálmarsdóttir	250881-5929
39	Hákon Magnússon	050570-3639
40	Heiða Björk Vignisdóttir	090288-2029
41	Heiðar Smári Harðarson	140279-4209
42	Helga Hauksdóttir	070394-3169
43	Helgi Már Hrafnkelsson	060291-2099
44	Hildur Björg Ingólfssdóttir	050873-5609
45	Hildur Grímsdóttir	180887-2459
46	Hólmfríður Brynja Heimisdóttir	010394-3419
47	Hrefna Dögg Sigríðardóttir	170686-6249
48	Huldar Freyr Arnarson	240877-3419
49	Jóhanna Gunnarsdóttir	141086-2869
50	Jóhannes Þorleiksson	160985-2599
51	Jón Brynjar Ólafsson	081286-3379
52	Jón Ingi Þrastarson	140387-2749
53	Karl Stephen Stock	170584-2019
54	Katrín Ósk Sigurfinnsdóttir	111295-2989
55	Katrín S. Kristjana Hjartardóttir	210790-2259
56	Klara Lind Þorsteinsdóttir	260488-2019
57	Kolbrún Georgsdóttir	070481-4729
58	Kristín R. Margeirsdóttir	011076-3869
59	Kristófer Ari Te Maiharoa	250586-2999
60	Lakmali Perera Galhenage	290696-3489
61	Magnús Haraldsson	231161-2799
62	Magnús Óskarsson	140483-3629
63	Marebic Cabatingan	230781-2229
64	Maren Sól Benediktsdóttir	100793-2619
65	Margrét Albertsdóttir	230489-2529

Nr.	Nafn	Kennitala
66	Maricris Castello De Luna	201180-2469
67	María Björk Einarsdóttir	051089-3919
68	María Peta Hagalín Hlöðversdóttir	110988-2229
69	Ólafur Örn Nielsen	181085-2749
70	Ólöf Sif Ólafsdóttir	310787-2489
71	Petrína Sigrún Helgadóttir	100388-2439
72	Pétur Kristjánsson	200780-5669
73	Rakel Guðmundsdóttir	020991-2089
74	Rakel Hlín Bergsdóttir	170582-3229
75	Rúnar Marinó Ragnarsson	301072-4309
76	Sigrún Ósk Jakobsdóttir	131289-2869
77	Sigurður Davíð Stefánsson	010594-2009
78	Smári Björnsson	100275-5899
79	Sólveig R Gunnarsdóttir	101286-2669
80	Stacey Beth Katz	070986-4189
81	Stefan Mar Cilia	191180-7209
82	Steinunn Edda Fernández	310191-2059
83	Sturla Rúnar Sigurðsson	060581-3399
84	Tinna Sif Guðmundsdóttir	160593-2379
85	Torfi G Yngvason	280181-3909
86	Vala Dís Birgisdóttir	040386-2899
87	Þór Kristjánsson	100594-2429